

IN HERBERTI
TURRIUM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI

TRES LIBROS

DE MIRACULIS

PRÆFATIO.

158 Fuisse Herbertum natione Hispanum, patria Legionensem, colligi videtur ex ejus libro secundo de Miraculis, capite primo, ubi refert se *vidisse frequenter et familiariter cognovisse* Dominicum quemdam, ex Carzedæ monasterii cœnobita solitarium, in regione Hiberiæ haud procul ab urbe Legionensi. Carzedæ seu Carracetæ, domus, candorem vestium cum regula Cisterciensi non nisi anno 1203, accepit, ut me docent Annales Cistercienses, ad annum Christi 1127, cap. 6, numero 8. Erat ergo ex nigris Benedictinis admirandus ille senex Dominicus, quem non raro conveniens Herbitus, gemitus viri sancti, et uberes lacrymas spectans, *totus in lamentum et fletum cum illo* resolvebatur. Atque hæc, ni fallor, fuere Herberto vitæ perfectioris semina, qui deinde in Claravalle sumpto habitu monastico, inter S. Bernardi discipulos educatus, ex illorum, aliorumque religiosorum (quorum maxime consuetudinem requirebat) consortio, primævum sacri Ordinis Cisterciensis spiritum hausit. Per id tempus, *pluribus annis* ut ipse ait lib. II, cap. 25, Fastrado abbati *in sua mensa ministravit*, viro omnium virtutum, qui ex anno 1157, post Robertum S. Bernardi successorem proximum, Claravalli ad quinquennium præfuit, **159** ac deinde anno 1162, creatus abbas Cisterciensis; post duos denique annos nempe anno 1164, sanctitatis fama inelytus e vivis abiit. Herberto ætate ac rerum experientia jam maturo delatum est regimen abbatiae de Moris: unde postmodum in Claramvallem reversus, cum esset capellanus Henrici Clarevallensis abbatis, qui paulo post cardinalis episcopus Albanensis constitutus est, scripsit de Miraculis libros tres anno Christi 1178, annis quinque et viginti post S. Bernardi obitum, ut colligitur ex libro I, cap. 31, et lib. II, cap. 13. Quare, ut monet auctor Chronici Clarevallensis, ex hoc uno anno reliqui investigandi sunt, si quando ante tres annos, vel ante septem aut plures hoc vel illud contigisse memorat. Promotus est haud multo post in archiepiscopum Turrium Sardiniae, moxque Joannes Eremita quædam illi obtulit de Vita et rebus gestis S. Bernardi, prætermissa a senioribus, quæ ex nonnullorum ejus discipulorum ore accepta, illius hortatu ediderat. Apud Chrysostomum Henriquez in Menologio, et in Fasciculo sanctorum Cistercii, itemque apud Angelum Manrique in Annalibus Cisterciensibus, permulta occurrunt citata ex libro Exordii Ordinis Cisterciensis, ejusque Appendice, vel ex libro De viris illustribus Ordinis Cisterciensis vel ex Joanne Eremita in Vita S. Bernardi, quæ ex his Herberti libris descripta sunt. Unde est quod Vita S. Bernardi per Joannem Eremitam longe plura capita ab his auctoribus laudata reperies, quam quæ nos ex autographo veteri hic protulimus, quia scilicet Herberti opus ἀνεπίγραφον, quod Joannis Eremitæ lucubrationi proxime subjectum erat, ipsi Joanni ab incautis attributum est, ac pro Vita S. Bernardi quadam continuatione habitum. Fontem ipsum damus, quem mirabitur lector tandiu latuisse in membranis Clarevallensis, cum et ad fidem auctoris, et ad ejus narrationum gravitatem utilitatemque animum adjecerit. In codice ms. quia trium librorum capita arithmetice duntaxat notis, non etiam titulis distincta erant, nos **160** omnibus inscriptiones proprias ex ipsismet singulorum argumentis elicatas præfiximus. De Herberti obitu, rebusque ab eo in episcopatu gestis docebit nos fortasse aliquando Sardinia, cœli gravitate infamis, de qua dixit poeta: cum mors venerit, *in medio Tibure Sardinia est*. Audeo vero ego dicere, cum in eam insulam appulit Herbitus (quæ erat ejus virtutum amœnitas) *Sardinia in media Tibur fuit*. Solidam ejus historiam dabit liber Vitæ, in quo *legunt beati* (inquit Augustinus) *sine syllabis temporum, et nunquam claudetur codex eorum*.

HERBERTI
TURRIUM SARDINIÆ ARCHIEPISCOPI
DE MIRACULIS

LIBRI TRES.

LIBER PRIMUS.

161 CAPUT PRIMUM.

De Rainaldo, primum S. Amandi, postea Clarevallensi monacho, magnæ religionis viro, cui apparuit beatissima Virgo Dei genitrix Maria, cum sanctis Elisabetha et Maria Magdalena fratres messoris invisens, ac postmodum aliquot ante ejus obitum diebus, candida ac pretiosa vestimenta a se præparata illi ostendit, quibus, cum ad eam veniret, esset induendus.

Fuit in cœnobio Clarevallensis monachus quidam, nomine Rainaldus, vir bonæ simplicitatis, timens Deum, et retinens innocentiam suam ab infantia usque ad senectam. Qui licet ante conversionem suam per triginta annos viveret in habitu sæculari, non tamen sæculariter vixit, sed operibus pietatis semper insistens, in corpore suo glorificare et portare Deum sollicitus fuit. Nam inter cætera quæ eum integro faciebat, etiam corporis integritatem Domino dedicavit, ejus opitulatione, ab utero matris usque ad diem mortis, incentiva **162** libidinum et carnis spurcitas impolluto calle transivit. Suscepto autem habitu monachali in monasterio Sancti Amandi, viginti et eo amplius anno ibidem in sancta conversatione peregit, ubi et sanctitatis suæ non parvum specimen omnibus dedit. Inde majori virtutum ardore flammescens, ad domum Clarevallensis Dei æmulatione se contulit, antea tamen præmonitus a Deo revelationibus multis. Quantos vero labores, quantasve molestias a fratribus Ordinis illius, dum felicibus ejus actibus inviderent, et propositum istiusmodi evertere cuperent, beatus iste pertulerit supersedeo dicere, dum legentium tædio velim consulere. Susceptus autem in Claravalle, illico ad novam militiam viriliter se accinxit, et ex milite veterano, fortissimum denuo nobis sese tironem exhibuit, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, cæterisque sanctæ disciplinæ obsequiis, seipsum tota die mortificans. Habebat autem incessanter orandi studium, et in oratione mirabilem affluentiam lacrymarum.

Quadam igitur die, cum ad laborem triticæ messis cum cæteris exisset, segregatus paululum a conventu, cum magna animi delectatione cœpit intueri

A metentes, secum reputans pariter et admirans, quia videlicet tot sapientes, tot nobiles et delicati ibidem viri, propter amorem Christi laboribus atque ærumnis seipsos exponerent, et ferventissimum solis illius ardorem cum tanta alacritate susciperent, acsi in horto deliciarum suavissime fragrantia poma decerperent, vel in mensa lautioribus epulis plena deliciosissime convivarent. Inde ergo protensis in cœlum oculis ac manibus grates Domino referebat, quod eum tam sanctæ multitudini, quamvis indignum et peccatorem, **163** adjunxerat. Dum hæc et similia animo volveret, et præ immensitate lætitiæ seipsum vix caperet, en subito apparuerunt ei tres quasi matronæ venerabiles, vultibus roseis et candidis vestibus renitentes; quarum una quæ præcedebat, veste fulgentior, forma venustior, et statura procerior erat. Descendebant vero de monte propinquo, et appropinquabant conventui fratrum in ipsius montis latere fruges metentium. Quas cum ille vidisset, præ nimia admiratione turbatus, et obstupefactus, erupit in vocem ejusmodi: « Domine Deus, inquit, quænam istæ sunt femine formosæ, tam reverendæ, quæ præter aliarum consuetudinem feminarum conventui nostro appropiant? » Et dum talia diceret, astitit ei quidam veneranda canitie, et stola candida coopertus, qui dixit ad eum: « Major illa quæ cæteras antevadit, ipsa est Virgo mater Jesu Christi Maria. Aliæ quæ sequuntur sunt sancta Elisabeth, et sancta Maria Magdalena. » Ille igitur cum audisset matrem Domini nuncupari, commota sunt omnia viscera ejus super pietate nominis illius quam vehementer amabat, iterumque percunctatus est dicens: « Et quo tendit, domine mi, quo tendit, obsecro, Domina mea? » Cui ille respondens ait: « Ad visitandos messoris suos venit. » His itaque dictis persona quæ loquebatur repente disparuit. Quo viso, vir Dei plus magis intra se stupuit, et reductis oculis ad sanctam Dei genitricem et ad comites ejus, attonito visu intendebat in eas. Illæ autem moderatis gressibus incedentes, venerunt una post aliam usque ad conventum. Quem cum introissent, separatæ ab invicem deambulare cœpe-

runt tanquam gratia visitationis huc atque illuc inter monachos, et conversos; **164** et dum ita facerent, tandem ab oculis intuentis evanuerunt, seseque in cœlos unde venerant receperunt. Porro vir Dei hærebat fixus, et de loco moveri non potuit, usquequo miraculum finiretur. Quantum vero de hujusmodi visitatione profecerit, quantumque in Damorem ei et ipsius beatissimæ genitricis exereverit, æmulanda conversatio ejus, et quotidiana virtutum incrementa monstrabant.

Multas quidem et alias revelationes ipse divinitus accepit, quas tamen ad devitandum cenodoxiæ cœnum, reticere quam dicere maluit. Nam et istam supra memoratam, quam per octennium fere presserat, parvo tempore, id est quadraginta diebus ante obitum suum, invitus et quodammodo coactus, mihi licet indigno tali occasione patefecit: Quadam siquidem die, cum de salute animarum nostrarum ambo familiariter loqueremur, ego sciens eum virum justum et sanctum a Domino sæpius visitatum, in ea confidentia qua illum diligebam et me ab illo diligere sentiebam, ausus sum sciscitari et petere aliquid ab eo. Itaque propter amorem Christi, et propter miserationes ejus cœpi illum medulliter obsecrare et vehementer insistere, ut ad honorem Dei unam aliquam ex suis consolationibus mihi manifestaret, illam scilicet de qua me magis ædificandum censeret. Tali ergo obsecratione compulsus, supradictam visionem mihi narravit. Sed quo tandem affectu? Testis est ipse Deus quanto timore et tremore, quanta lacrymarum inundatione eam protulerit, ita ut gemitus et singultus a fundo cordis erumpentes, vocem loquentis frequentius interrumpere tanquam si eadem hora ipsam cerneret visionem. Evolutis **165** autem postea diebus quatuordecim, apparuit ei per visum ipsa eadem Regina cœlorum, Domina angelorum, incidens æ præparans ei ornamenta candida et pretiosa, quibus in proximo vestiendus erat. Quæ cum præparasset, colligavit in unum, et recedens detulit ea secum. Quod cum ille vidisset, subsecutus est eam, et clamitabat post tergum ejus, dicens: « Ei mihi, Domina mea desiderantissima, quando habiturus sum ista, quæ mihi præparare dignata es ornamenta? Cui sanctissima Dei genitrix ait: « Quando venies, inquit, ad me, ut recipias ea. » O visio læta! o promissio certa! Quæ utique tanto certior, et tanto lætior exstitit, quanto celerius exhibita fuit. Mane igitur facto introivit ad me ille Dei servus, tanquam infirmum visitaturus. Ego vero tunc ægrotabam pene ad mortem, et erat languor fortissimus, adeo ut de sospitate mea etiam medici desperarent; et ob hoc die præcedenti fueram inunctus oleo infirmorum, quia credebant me quædam moriturum. Ille ergo cum venisset ad me, multo pietatis affectu compassus est mihi; et ut posset aliquatenus consolari, retulit mihi istam quam in eadem nocte viderat visionem, reputans secum atque denuntians quia non propter ipsum, sed propter me

facta fuisset ad eum. Erat enim humillimus corde, et nihil tale præsumens de sua sanctitate. Cui ego mox ita respondi: « Noli, obsecro, Pater amatissime, noli benedictionem tuam interpretatione sinistra a te alienare. Ornamenta quæ tibi sunt cœlitus præparata nunquam alterius erunt, sed miserante Deo salva tibi et integra permanebunt. Tu vero piissimam illam visitatricem tuam et instanter efflagita, ut in **166** beneplacito misericordiæ suæ, alia quæcumque voluerit mihi præparet indumenta. Potens enim atque benigna est, dives in omnes qui invocant illam. » Quid multa? Ego qui mortis proximus æstimabar, vellem nollem, revocatus sum ad tolerandas vitæ hujus ærumnas; ipse vero qui sanus videbatur atque incolumis, non amplius quam viginti quinque diebus postea supervixit. Qui tandem cursu vitæ feliciter exacto, corruptibilis carnis indumenta deposuit, et stolam immortalitatis per beatissimam Dei Matrem, cui devote servierat, juxta fidem promissionis illius, absque dubitatione recepit.

Non est autem silentio prætereundum quod iste vir Dei ante diem sextum suæ depositionis, dum post completorium in ecclesia solus oraret, repente pulsata est in auribus ejus tabula defunctorum, duobus ictibus tantum. Quo ille auditio statim exsiliiit, et petiit infirmitorium, putans ibi aliquem esse defunctum. Sed, dum vere cognosceret quia nullus ibi tunc mortuus esset, venit et in mentem quod ipse citius moreretur, et quod in sonitu tabulæ suæ sibi migratio mortis signaretur. In hac igitur memoria mortis subito totus infremuit, invasitque eum timor atque horripilatio carnis, et cœpit illico febricitare, et ingravescente morbo tandem ad extrema pervenit. Porro beatæ Mariæ salutationem quam antea frequentare solebat, quando lecto decubuit, pene incessanter corde et opereolvebat; et cum verbis ejusdem oraculi felicem animam exhalavit. Contigit autem conversum quemdam, religiosæ conversationis et boni testimonii virum, ipsa die migrare ad Dominum, ita ut amborum exsequiæ simul celebrarentur, et in eodem **167** mausoleo ambo pariter tumularentur. Et, dum ista fierent, viro cuidam spirituali demonstratum est in visione quod duo pulcherrima templa fabricarentur in Clavalle; unum in infirmitorio monachorum, alterum in infirmitorio conversorum. Sed primum illud hoc altero longe nobilius erat atque venustius. Constat igitur quia in gemina constructione templorum, et in gemino ictu tabulæ mortuorum, designata sit evidenter pretiosa in conspectu Domini mors amborum. Templorum autem differentia meritum distantiam indicat, quia, quamvis utrumque sanctum, tamen alterum altero sanctiorem existere credimus apud Deum.

CAPUT II.

De Gerardo sacrista Clarevallensi, quem pulsata invisibili manu tabula morientium de imminente sibi obitu admonuit.

Eodem itaque mense quo prædictus Dei servus

migravit ad Dominum, contigit ibidem tale aliquod factum: Erat in eodem monasterio sacrista quidam, nomine Gerardus, vir bonis moribus pollens, et bene religiosus. Hic juxta prophetæ consilium, jugum Domini portavit ab adolescentia, et levavit se super se (*Thren. III*); quoniam adhuc ætate tenellus et fragilis, manum suam ad fortia misit. Lactatus itaque mamilla regum, et casta disciplina feliciter educatus, crevit atque profecit semper in melius, et magno Dei munere, carnis corruptionem, ut aiunt, nunquam fuit expertus. Appropinquante autem hora qua de mundo ad Deum transire **168** debebat, die quadam, cum in ecclesia post completorium more solito remaneret, factus est repente sonus in auribus suis, acsi tabula morientium crebris ictibus percuteretur. Quod cum ille audiret, putavit ut fratrum quispiam in infirmitorio tunc obiret. Post paululum ubi certissime comperit quia sonitum illum nullus hominum fecerat, subiit animum ejus tabula illa prognostica, quam vir Dei Rainaldus ad indicium suæ dormitionis audierat: jam enim exierat sermo iste inter fratres, et passim divulgabatur ad omnes. Et dum ista recogitaret, ascendit in cor ejus quod ipse de mundo jamjamque migraret. Tunc subito pili carnis ejus inhorruerunt, timor ac tremor venerunt super eum. Protinus ergo invasit eum peremptoria febris, et infra decimum diem morte consumpta, feliciter emigravit. De ejus pia devotione illud silere non possumus, quod quasi divinitus factum ab eo vel potius in eo miraculum vidimus et gratulati sumus. Nam, cum ultimum spiritum traheret, et jam vires loquendi non haberet, tribus aut quatuor ferme horis manus junctas atque protensas tenuit immobiles contra crucem, acsi aliquo fune colligatæ essent. Et cum cætera corporis membra huc et illuc urgente dolore crebrius jactaret, manus tamen quas, ut diximus, tendebat ad crucem, nunquam ab invicem separavit, nunquam amplius ad se retraxit, et quod vivens sæpius actuasset, etiam mortuus indicavit.

169 CAPUT III.

De Petro Tolosano, monacho Clarevallensi, ab importunissimis carnis tentationibus mirabiliter liberato: qui postea Jesum puerulum in hostia consecrata videre solitus erat.

Alius quidam senior in eodem monasterio exstitit, Petrus nomine, cognomine Tolosanus, vir magnæ puritatis, multumque devotus. Huic unum semper a puero studium atque desiderium fuit, seipsam crucifigere mundo et mundum sibi. In juvenili vero ætate, antequam Cisterciensi Ordini sese submitteret, habitavit in solitudine, jejuniis et laboribus multis veterem hominem in se mortificans, et sacrificium spiritus contriti quotidie Deo immolans. Denique, herbis agrestibus et pane lexivia confecto jugiter utens, multo ibi tempore Christo militavit, innumera bella tentationum a spiritibus malignis protegente se Deo fortiter toleravit. Postmodum autem comperta celebri fama de sanctitate

sancti Bernardi, atque ipsius monasterii Clarevallensis, ubi in tanta congregatione justorum, velut in tabernaculo Dei, et in securitatem, absconditus a turbine, et a pluvia tutior viveret, ad eundem locum sub disciplina prædicti Patris cum magno animi fervore se contulit, et per multos ibidem annos usque ad exitum vitæ perseveravit.

Huic autem cum adhuc ætate juvenior esset, per visionem apparere dignatus est Deus, residens in throno sublimi et sanctorum millia cum eo. Videbatur autem ei quod ad judicium coram Deo duceretur. Ad quod cum venisset, pavidus ac tremebundus procidit ad pedes ejus, **170** flagitans ut sui misereretur. Dixit autem illi Deus: « Quid tibi vis faciam? » At ille: « Domine, ut salvus fiam. » Et Deus ad eum: « Vade, convertere cito ad servitium meum, et in eo jugiter persevera, quia non deerit tibi salus æterna. » Hæc ergo tam felici promissione firmatus mundum perfecte deseruit, et se totum divinis obsequiis mancipavit. Accinxit itaque fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum, ad expugnandas nequitas spirituales, quæ illum postea multis diebus et annis acriter impugnabant. Super omnia vero spiritum fornicationis infestissimum tolerabat, qui eum tam dormiendo quam vigilando magnis tentationum aculeis jugiter stimulabat. Propter quod sibimetipsi vehementer indignans, in labore et ærumna, in vigiliis, in jejuniis, aliisque pœnitentiæ cruciatibus carnem suam incredibiliter affligebat; ita ut mente turbatus et anxius, absindere sibi virilia plerumque proponeret, cum aliunde tentationis remedium invenire non posset. Sed neque hoc silendum, quod hostis ille antiquus multoties et multiformiter ab eo videbatur. Una siquidem vice apparuit ei sub humana effigie in choro Clarevallensi, oculis ardentibus et vultu terribili. Erat autem statura enormis atque deformis valde. Qui etiam indutus erat cuculla hispida atque nigerrima, cujus manicæ decurtatæ erant, et vix usque ad cubitos pertingebant; reliqua vero brachiorum pars discooperata erat. Venit ergo et stetit ante hominem Dei ille malignus apostata, superbo oculo despiciens illum, et quasi indignans quod monitis ejus suum negaret assensum. Porro vir Dei stupidus animo, et tanquam vinctus tenebatur, ut se movere non posset. Tandem, visitante se Deo, ad **171** signum Dominicæ crucis perniciosum monstrum evanuit; et nihil nocuit eum, nisi quod tentationis illius auxilium incendium. Evolutis autem diebus paucis, apparuit loco eodem in figura belluæ monstruosæ, partim sævo leoni, partim rapaci aquilæ similis. Qui illi acriter imminens rabido hiatu efferebatur in eum, quasi vivum devoraturus. Sed divina virtute reprimabatur, ut eum tangere non valeret. Tunc demum ad memoriam nominis Christi phantastica bellua repente disparuit. Qua recedente, illico vir Dei tantum supradictæ passionis incendium pertulit ut evidenter agnosceret ibi fuisse præsentem

illum de Isaia tartareum fabrum, qui sufflat in igne prunas (Isa. LIV). Unde, quia vidit violentiam tentationis patientiæ suæ modum excedere, definito consilio statuit seipsum abscidere; malens in hac parte apud Deum periclitari, quam in barathrum luxuriæ labi. Jamque nihil aliud exspectabat, nisi ut novaculam vel aliud quolibet ad hoc idoneum ferramentum reperire posset. Verum miserors et miserator Deus, ille adjutor in opportunitatibus, in tribulatione; ille qui solus sanctus et solus Dominus, famulum suum noluit in tanto agone deserere, sed fecit cum tentatione proventum ut posset sustinere (I Cor. x). Itaque dormienti apparuit angelus Domini, in forma juvenis, dicens se esse medicum peritum, et ejus rei gratia advenire ut eum secaret atque ab illa passione sanaret. Quod ille gratanter accepit, et voluntati ejus incontinenti seipsum exposuit. A quo dum incidere, tolerabat in omni patientia secantis manum et doloris acerbiter. Cumque evigilasset, putavit amputationem illam in se esse veraciter et materialiter factam. Tandem vero cognovit membra quidem corporis **172** integra sibi manere, sed tentationem ita in se radicitus abscissam, ut nihil omnino molestiæ postmodum ex ea sentiret. Ab hoc itaque tempore extinctis in eo passionum carnalium incentivis, cepit illum Deus in benedictionibus dulcedinis suæ copiosius visitare, et implere splendoribus animam ejus, ita ut ex sententia dicere posset: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii). Extunc ergo et deinceps increpante Deo feras arundinis, quieverunt ab eo penitus stimuli carnis, et requieverunt super eum spiritus immensæ consolationis. Magnificavit enim Deus misericordiam suam facere cum illo thesaurizans super illum jucunditatem atque exultationem, atque in bonis omnibus satians desiderium ejus. Et quem diu potaverat vino salubris amaritudinis, postmodum inebriavit uberius nectare suauiissimæ contemplationis.

Inter cætera autem Dei dona spiritalem accepit devotionis gratiam in oratione, præcipue vero in Dominici corporis et sanguinis consecratione. Unde fratres qui ei ad missas ministrabant, satis superque mirabantur in eo redundantiam lacrymarum, qua totus ibidem affluere solebat. Revelabat ei Deus de secretis cœlestibus multa et magna, atque innumeris consolationibus eum seu dormiendo, seu vigilando, seu et mente excedendo creberime visitabat. Quæ si omnia litteris mandarentur, multorum voluminum comprehenderent quantitatem. Unde, quia longum mihi est atque onerosum, etiam illa quæ de eodem beato viro comperta sunt mihi, universa stylo mandare, unum ex eis saltem quod stimulantem conscientiam penitus reticere non audeo, sicut ab ipsis ore **173** audivi, simpliciter refero: quod quidem tale ac tantum est, ut ex uno hoc a fidelibus auditoribus cætera credi vel æstimari

facile queant. Vereor siquidem, et multum vereor Deum nostrum offendere, si rem gloriosam atque mirabilem, quæ vel mihi soli, vel forte rarissimis, quorum tamen nullum hodie superesse existimo, ab eodem Dei homine credita est; in qua etiam et Deus glorificari, et multorum fides atque devotio crescere potest, silentio meo perire permittam. Igitur, dum sacris altaribus offerens sacramenta vir beatus astaret, in ipsa perceptionis hora tenenti in manibus super calicem sacrosanctum Dei corpus, apparebat in specie parvuli speciosi parvulus ille speciosus forma præ filiis hominum, verus Deus et verus homo, Deus Jesus Christus, ille mitis et bumilis corde qui seipsum sapientibus et elatis abscondere, et parvulis revelare consuevit. Quod cum ille cerneret tremefactus ac stupens, primitus præ fulgore ac reverentia majestatis illius, claudere oculos suos, non enim audebat respicere contra Deum. Qui etiam tunc clausis oculis videbat eum, sicut apertis. Cum declinaret vultum suum in alteram partem, et aliquandiu maneret palpebris obductis, facie sic aversa videbat eum nihilominus sicut ante se positum, aliquando super manum, aliquando super brachium suum; miro videlicet atque ineffabili modo, tanquam si alios oculos haberet in occipitio vel tempore defixos, quibus eum intueretur. Hac igitur tam dulci tamque mirabili revelatione, non semel ac secundo, sed frequenter atque innumeris vicibus ille vir Dei lætificatus est, adeo ut plerumque per quatuor aut quinque menses singulis fere diebus illi appareret. **174** Quod si interdum solito amplius tardare videretur, tanta inerat illi cum Deo familiaritas, tanta de ejus pietate fiducia, ut ipsius sacrificii consummationem diutius protelaret, nec facile vellet illud explorare, donec reddita sibi lætitia, Salvatoris Dei consuetam benedictionem mereretur accipere. Hæc ego, sicut jam dictum est, fideliter, ac simplici veritate narraui, quemadmodum ipso referente cognovi. Nam cum ei familiari affectu, propter sanctitatem ipsius adhærere satagerem, multumque de ejus solamine atque allocutione penderem, hanc ab ipso visionem, sicut et alia multa, precibus magnis, et quadam violentia charitatis extorsi, ea tamen conditione, ut nulli ante obitum ejus præsumerem indicare. Quod et facile potui observare; nam parvo postea tempore superstes, tandem felici agone completo, collectus est ad patres suos, cum quibus nunc propitio Deo in Claravalle quiescit, ubi religiose conversans, supremum quoque claudere diem ardenti devotione semper optavit.

CAPUT IV.

De Guillelmo, primum S. Albini Andegavensis, deinde Clarevallensi monacho, cui multa divinitus ostensa et revelata sunt.

Erat in eodem tempore et loco alius quidam vir venerabilis, nomine Guillelmus, ætate pariter et religione proventus. Hic annis ferme quinquaginta in habitu monachali Deo serviens, carnem suam

cum vitis et concupiscentiis assidue crucifigebat, longumque quotidie martyrium trahebat: qui priusquam Cisterciensi **175** Ordini se contulisset, multo tempore vixit in monasterio Sancti Albini Andegavensis, ubi religiose conversando, formam bonorum operum seipsum exhibuit, et magnæ sanctitatis specimen imitatoribus suis ibidem demonstravit. Unde etiam a suis contubernaliibus, nec non et ab ipso abbate in magna reverentia habebatur, et diligebant eum miro charitatis affectu. Erat autem in possessione monasterii quidam locus, qui magis solitarius, magisque quieti religionis videbatur accommodus. Ad hunc igitur cum paucis fratribus annuente abbate se contulit, ubi in cellula angusta reclusus annis plurimis habitavit, ut et arctiori continentia seipsum affligeret, et de austeriori conversatione sua infirmioribus fratribus molestiam non inferret. Itaque, jejuniis et orationibus dies noctesque congeminans, non modo carnis edulium et lautiores epulas, quibus interdum fratres ex pristina monasterii consuetudine utebantur, funditus recusabat, verum etiam cibo quadragesimali et ipsius aquæ potu sæpius abstinens, parcissimo victu corpus debile sustentabat. Hanc autem continentiam virtutem non sine magna difficultate obtinuit, sed post longum inediam cruciatum, post inenarrabiles gemitus et singultus, cooperante gratia Dei tandem genuinas ventris et gulæ illecebras cum cæteris vitiis a propriis sedibus exturbavit.

Quadam itaque die, cum venisset ad eum salutandum unus de senioribus monasterii, præcepit ei carni refectorem apponi, eo quod debilis et longo itinere fatigatus esse videretur. At ille respondit se nullo modo comedere carnes, nisi ipse qui ministrari jussisset, secum inde reficeret. Hic itaque familiari amore et persuasione **176** coactus, atque ipse, ut postea fatebatur, obsonii quantulacunque aviditate, ut comederet acquievit, finitoque prandio hospes valefecit et abiit. Quo recedente, illico frater ille ad se reversus, cepit a fundo cordis alta suspiria trahere, et ingemiscere vehementer quod tanti temporis propositum tam frivola occasione fregisset. Vix talia cœperat cogitare, et ecce repente quidam ad fenestram cellulæ pulsans: cui cum aperuisset, tremefactus in aspectu illius obstupuit. Erat enim persona reverendissimi vultus et habitus, ac supra humanum modum mirabilis, cui similem in omni elegantia non viderat. Vestimenta ejus candida et pretiosa, et capilli capitis sicut lana alba, et sicut nix facies illius singulari venustate refulgens, angelum potius quam hominem indicabat. Verba oris ejus plena suavitate et gratia erant, et supercœlestem sapientiam mirabiliter redolebant; denique, quidquid apparebat in illo homine, videbatur supra hominem esse. Nudis tamen pedibus incedens dicebat se peregrinum, et de remotis partibus visitandi gratia venisse ad illum. Qui blanda salutatione præmissa, cepit eum super iis quæ mente volebat, familiari et amica increpatione, tanquam cogitatio-

num illius cognitor atque conspector esset, convenire, et dicere: « Merito quidquid ingemiscis, merito plangis super excessu tribulationis, quo nunc diuturnum laudabilis parcimoniæ propositum deliciosa charitate rupisti. Non bona charitas quæ destruit charitatem. Improbanda est pietas illa quæ animas lædit ut corpora foveat. Et nunc audi exemplum quod tibi propono: Erat in partibus Hispaniæ sanctimonialis femina reclusa, quæ pane et aqua vel semicrudis interdum oleribus **177** utens, conversatione sobria, et casta petulantiam carnis viriliter edomabat. Huic aliquando instinctu diaboli desiderium incidit, ut carnem comedere vellet. Qui diu multumque tentationi reluctans, cum jam a facie ejus sustinere non posset, manibus ei datis trahitur ad consensum. Juret itaque carnis edulium sibi præparari. Qua super mensam posita, antequam gustare præsumat prosternitur in oratione, voce lacrymabili Deo supplicans, ut non ei permittat præparatum tangere cibum, si animæ illius noverit esse damnosum. Surgensque ab oratione ad mensum ingreditur, et data benedictione operculum submovet quo carnis ferculum velabatur. Et ecce pro carnibus quæ appositæ fuerant, tres pulli corvorum in disco vagiantes et sine plumis apparuerunt. Quo viso sanctimonialis expavit, et accita sorore quæ illi ministrabat, rei veritatem inquit. Illa vero sub obtestatione tremendi examinis respondet, sese in eodem mensali non implumes aviculas, sed tria frustra carnis cocta apposuisse. Erat autem cellula ipsa super ripam magni et violenti cujusdam fluminis sita, quod de saxeis montibus erumpens, et confragosa itinere ruens, præcipiti cursu labitur ad inferiora. Igitur ancilla Dei, exsultans et gratias agens quod exaudita esset oratio ejus, præcepit ut ibidem pulli jactarentur cum eodem catino in quo continebantur. Qui projecti in amnem, nullatenus potuerunt sequestrari ab invicem, sed fluitante vasculo super undas, tandem devoluti sunt in proximum ejusdem habitaculi sinum, ubi ingentis saxo concavitas copiosam aquarum congeriem stagnat. Ibi ergo jam per multorum temporum curricula assidue rotantur, et usque hodie in **178** testimonium miraculi hujus, in ipso vasculo super aquas fluitare cernuntur. »

Hæc et similia viro perorante, frater isdem compunctus est de illius gratissima sermocinatione. Et cadens in faciem, fuis lacrymis veniam postulavit; acceptaque pœnitentia non modo absolutionem de reatibus suis, sed etiam consolationem plurimam ab eo suspicere meruit. Cumque jam fiducialiter illi loqueretur, percunctari cepit ab eo quis esset et unde veniret. Cui respondit heros: « Non est tuum scire modo quis ego sim, neque agnoscere unde veni, aut quo vado. » Tunc ille: « Obsecro, inquit, domine mi, ut hodie saltem ingrediaris ad nos, et ministremus tibi. » Et ille respondens ait: « Ego quidem vestro non pane, non veste,